

PROFESORĖ ALDONA GAIGALAITĖ APIE LIETUVOS TARPTAUTINĮ STATUSĄ PARYŽIAUS TAIKOS KONFERENCIJOJE

Lietuvos Laikinosios vyriausybės į Paryžių pasiųstoji delegacija oficialiai vadinosi Lietuvos delegacija Taikos konferencijai. Tik prie Konferencijos pasiūsta delegacija, nes ji pagal Paryžiaus Taikos konferencijos reglamentą, priimtą 1919 m. sausio 18 d. plenariniame konferencijos posėdyje, nebuvo teisėta konferencijos narė. Pagal priimtus nuostatus Konferenciją, susirinkusią parengti taikos sąlygas ir Taikos sutartį, sudarė kariavusiųjų sąjungininkių valstybių ir prie jų prisidėjusių valstybių atstovai. Tai yra tų šalių, kurios Pirmajame pasauliniame kare buvo Antantės sąjungos pusėje ir kariavo prieš Vokietiją bei jos bendrininkes. Svarbiausiomis laikytos 5 didžiosios valstybės, kurios vaidino reikšmingiausią vaidmenį ne tik karo metu, bet ir turėjo bendrų interesų po karo, — tai JAV, D. Britanijos imperija, Prancūzija, Italija ir Japonija. Jų atstovai dalyvavo visuose susirinkimuose ir komisijose. Šios valstybės vadovavo Konferencijai. Jų balsas lėmė viską. Jų atstovų, turinčių visas teises, galėjo būti po penkis visuose atstovaujamuose organuose.

Antrąją grupę sudarė atstovai valstybių, kurios kariavo prieš Vokietiją bei jos sąjungininkes ir turėjo Konferencijoje siauresnio pobūdžio interesus. Prie šių, sakytume, antrarūšių valstybių, buvo priskirti Belgijos, Brazilijos, Britanijos dominijų, Indijos, Kinijos, Kubos, Graikijos, Gvatemalos, Haičio, Hedžo, Hondūro, Liberijos, Nikaragvos, Panamos, Portugalijos, Rumunijos, Serbijos, Siamo ir Čekoslovakijos atstovai. Šių valstybių atstovai turėjo teisę dalyvauti tuose Konferencijos posėdžiuose, kuriuose svarstomi klausimai lietuvių interesus.

Dar kitą grupę sudarė valstybės, kurios buvo nutraukusios diplomatinius santykius su priešininkėmis. Šiai grupei buvo priskirti Bolivijos, Ekvadoro, Peru ir Urugvajaus atstovai. Jie turėjo teisę dalyvauti posėdžiuose, kuriuose svarstyti juos liečiantys klausimai.

Neutralios karo metu valstybės ir besikuriančios nepriklausomos šalys galėjo būti išklaustos žodžiu ar raštu tik pateikus klausimus, kai buvo aptariami posėdžiuose bendro pobūdžio ar specialūs klausimai, tiesiogiai jas liečiantys, bet tik tiek, kiek jie būdavo neaiškūs sprendėjams ir reikalavo platesnių komentarų.

Pagal šias kategorijas priklausė ir atstovų skaičius. Jei didžiosioms valstybėms atstovavo po penkis žmones, tai antrajai kategorijai, kuriai atstovavo Belgija, Brazilija ir Serbija, priklausė turėti po tris žmones. Po du atstovus buvo įsileista iš Kinijos, Graikijos, Hedžo karaliaus, Portugalijos, Rumunijos, Siamo, Čekoslovakijos ir Lenkijos. Taigi mūsų kaimynei, su kuria Konferencijoje kilo bene daugiausia problemų, teisėtai atstovavo net du atstovai, kuriais paprastai buvo užsienio reikalų ministras ir prezidentas. Po vieną atstovą Konferencijoje dalyvavo iš Kubos, Gvatemalos, Haičio, Hondūro, Liberijos, Nikaragvos, Panamos, Bolivijos, Peru, Ekvadoro ir Urugvajaus. Taip pat po vieną ar du atstovavo D. Britanijos dominijoms bei Indijai.

Lietuva ir kitos nuo Rusijos imperijos atsiskyrusios ir savo nepriklausomas valstybes kuriančios respublikos, kaip, beje, ir pati Rusija, Paryžiaus Taikos konferencijos darbe neturėjo jokio juridinio politinio statuso. Šių šalių delegacijos sukinėjosi Konferencijos prieangyje, vienaip ar kitaip siekdamos paveikti pasaulio didžiąją politiką savo tautų labui. Jų nepripažinti atstovai, iškilus sudėtingesnėms vietos problemoms, kai kada būdavo kviečiami į įvairių komisijų bei subkomisijų posėdžius, tačiau jų balsas lemiamos reikšmės neturėjo. Tik dvi valstybės turėjo reglamentu numatytą galimybę pasiūsti po vieną atstovą, — tai Rusija ir Juodkalnija, kai bus sprendžiamos jas liečiančios problemos.

Lietuvos delegacija naudojo Paryžiaus Taikos konferencijos reglamento 12-uoju skyriumi.

Jame buvo pažymėta, kad peticijos, memorandumai, dokumentai ir pastabos, pateikti Konferencijai neįgaliotųjų asmenų, turi būti priimami ir klasifikuojami. Politinio pobūdžio pranešimai turi būti trumpai apibūdinami ir išdalijami visiems įgaliotiems Konferencijos atstovams. Sąrašas papildomas gavus daugiau analogiškų pranešimų. Visi gauti dokumentai saugomi Taikos konferencijos archyvuose.

Lietuvos delegacija neturėjo jokių juridinių teisių, todėl naudojosi šia neįgaliotųjų asmenų pozicija. Ji rašė Lietuvos savarankiškumo ir nepriklausomybės, jos sienų pripažinimo bei kitais klausimais ilgus memorandumus, peticijas, teikė Konferencijai kitus dokumentus, apie ką plačiai kalbėsime toliau. Bet gana greitai šios neįgaliosios delegacijos nariai pasitelkti kaip tam tikri ekspertai svarstant Lenkijos, Rusijos, Vokietijos ir kitas problemas. Į juos buvo kreipiamasi norint išsiaiškinti kai kuriuos klausimus ir techniniams ekspertams menkiau žinomas problemas. Taigi Lietuvos delegacija prie Paryžiaus Taikos konferencijos, atvykusi į ją be niekieno kvietimo ir prašymo, bet pasiryžusi stovėti už jos durų, palyginti greitai surado savo vietą, užėmė tam tikrą nišą šioje sudėtingoje organizacijoje. Negana to, į ją atkreipė dėmesį didžiųjų valstybių diplomatija. Lietuvos vardą ne tik išgirdo pokarinės Europos tvarkos kūrėjai, bet ir visapusiškai aptarė jos problemas, nors svarbiausios iš jų ir liko neišspręstos 1919 m. Paryžiuje; jos išvydo „dienos šviesą“, tapo daugiau ar mažiau aktualios ne tik lietuviams. Pagaliau buvo sudarytos sąlygos ir svarbiausiam lietuvių delegacijos siekiui — nepriklausomos valstybės pripažinimui.

(Iš: Aldona Gaigalaitė, Lietuva Paryžiuje 1919 metais, Kaunas, 1999, p. 20 – 22)